

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2018, 7 (5): 328/356

Sûfî Tabâkât Kitaplarından “Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-
1 Esrâr” da İsmi Geçen Mûsikîşinâslar

Musicians Mentioned in a Sufi Biography Work Titled '*Safina-i
Azvliya-yi Abrar, Sharh-i Asmar-i Asrar*'

Türkan UYMAZ

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr., Dokuz Eylül University, Faculty of Theology

uymazturkan@yahoo.com

Orcid ID: 0000-0002-9501-6798

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 06.11.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2018
Yayın Tarihi / Published : 31.12.2018
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December
Cilt / Volume: 7 Sayı – Issue: 5 Sayfa / Pages: 328-356

Atıf/Cite as: UYMAZ, T. (2018). Sûfî Tabâkât Kitaplarından “Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-1 Esrâr” da İsmi Geçen Mûsikîşinâslar. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (5), 328-356. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/41845/479373>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Sûfî Tabâkât Kitaplarından “Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-ı Esrâr” da İsmi Geçen Mûsikîşinâslar

Öz

Bu çalışma Osmanzâde Hüseyin Vassaf Bey'in “Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-ı Esrâr” adlı sufiler ansiklopedisi niteliğindeki eserinde biyografisi, hatıraları, kemalatı ve eserlerine yer verilen mutasavvıfların içinden aynı zamanda mûsikîşinas olan zatların belirlenerek, bu zatlar hakkında gerekli ilave bilgilerin eklenmesi yoluyla, Klasik ve Dînî mûsikîmizin tarihsel gelişimi, değişimi ve musikiyle iştilgal eden mutasavvıfların bağlı buldukları tarikatlara göre sınıflandırılabilmeleri ve bu yolla tarikatların sanat, kültür ve mûsikîye bakış açılarından, icra farklılıklarına, repertuarlarından, güftelerdeki mana özelliklerine kadar pek çok olgunun ortaya konulabilmesi adına hazırlanmıştır. Sefîne-i Evliya toplam 5 ciltlik bir teracim kitabı niteliğinde bir kaynak eserdir. Bu eserin her cildinde aynı zamanda musikişinas olan pek çok mutasavvıf belirlenmiş, ilave bilgiler eklenerek ciltlere göre ayrı ayrı derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vassaf, Sefine, Musiki, Mutasavvıf, Tasavvuf Musikisi, Musiki Tarihi, Evliya.

Musicians Mentioned in a Sufi Biography Work Titled '*Safina-i Awliya-yi Abrar, Sharh-i Asmar-i Asrar*'

Abstract

After determining musician sufis whose biographies, memories, virtues and works are mentioned in '*Safina-i Awliya-yi Abrar, Sharh-i Asmar-i Asrar*', an encyclopedic sufi biography by Osmanzade Hüseyin Vassaf Bey, this paper provides additional information about them. With reference to these biographies, the historical developments of Turkish Classical and Religious music, the changes experienced by these musics and the sufi orders, with which the musician sufis were affiliated are discussed. In addition, the study speaks on a variety of topics from the points of views of sufi orders on art, culture and music to their differences of performance and from their repertoires to semantic features of the lyrics. Many musician sufis informed about in *Safina-i Awliya*, a biographic source consisting of five volumes are revealed and their biographies are compiled separately adding further information.

Keywords: Vassaf, Safina, Music, Sufi, Sufi Music, Musical History, *Awliya* (Saints).

Giriş

Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr, Şerh-i Esmâr-ı Esrâr; Sultân II. Abdulhamîd Han zamânında Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî, Mühimme Odası görevlilerinden Mehmed Samî’ es-Sünbülî tarafından kaleme alınmış, 1316/1900 yılında basılmış 54 sayfalık bir kitapçık olan, belli başlı tarikatların silsilelerinin yazılı olduğu, “Esmâr-ı Esrâr”ı şerhetmek maksadıyla yazılmaya başlanmış, ancak Vassaf Bey tarafından hacim ve içerik bakımından çokça genişletilerek, içinde “Esmâr-ı Esrâr” da olan bambaşka bir eser haline gelmiştir.

Esmâr-ı Esrâr’da ismi geçen bütün zâtlara ilâveten, bahsi geçen tarikatlerin pirinden, bütün postnişinlerine, halifelerine kadar ve ayrıca o tarikata mensûb dervîşân hakkında da bilgi veren, meşhur ve önemli şahsiyetlerin hayatı ve eserlerinin de yer aldığı, hem yazılı, hem canlı kaynaklara ve yazarının yaşamı boyunca bizzat tanıklık ettiği hatıralarına dayalı, beş büyük ciltlik bir eser hâline gelerek, mükemmel bir terâcim kitabı niteliğini kazanmış, önemli bir kaynak eserdir. Bahsi geçen zâtların kısa biyografisinden ziyâde, mesleği, tarikatı, tekkesi, edebî yönü, kültür ve sanatla ilişkisi, eserleri, talebeleri, hocaları, varsa resmî görevi, çevresi, mânevî yönü, ilmî çalışmaları, edebiyat ve mûsikî gibi alanlara da vâkıf ise, bu eserlerden örnekler ve bu mutasavvıflardan menkıbeler gibi, 2000 civarında şahsiyet hakkında pek çok bilgiyi ve yazar tarafından çekilmiş fotoğrafları içeren Sefîne-i Evliyâ; Hüseyin Vassâf Bey tarafından 15 Şubat 1318/1902’de yazılmaya başlanmış ve 25 Safer 1342/1923 târihinde müsveddesi tamamlanmıştır.

Hüseyin vassaf Bey, Sefîne-i Evliyanın beşinci cildinin sonuna “Terceme-i Hâl-i Âcizî” başlığıyla kendi biyografisini eklemiştir ve Vassaf beyle ilgili bilgilere bu bölüm sayesinde birinci kaynaktan ulaşılabilmiştir. (Vassaf, 2006) Burada verdiği bilgilere göre; Hüseyin Vassâf, 8 Mart 1872 (8 Mart 1288/10 Muharrem 1289)’de dünyâya gelmiştir. Babası Osmân Efendi, annesi ise Fatma Emsâl Hanım’dır. Hüseyin Vassâf’ın babası Sinâniyye Tarîkatı’na mensûb idi. Annesi de Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî Hz.’nin dervîşlerindendir.

Vassâf Bey, sırasıyla İbtidâî Mektebi, Medrese-i Hayriyye, Mekteb-i Osmânî ve Aksaray Rüşdiyesi’nde okumuş, Mekteb-i Mülkiye’nin İdâdisinden mezûn olmuştur. Bu resmî okullar dışında, daha pek çok kıymetli üstad ve mutasavvıfıdan Hadis, Buhârî-i şerîf, Kasîde-i Bürde, Rûhu’l-Beyân Tefsîri, Mesnevî, Bostan ve Gülşeni Râz dersleri görmüştür.

Memuriyeti esnasında sırasıyla; Rûsûmat Emâneti, Şirket-i Hayriyye Tahriirat Kalemî, Galata Emtia-ı Dâhiliyye Gümrüğü Kontrol Me’mûrluğu, İhracat Gümrükleri Müdürlüğü ve son olarak da İstanbul Rûsûmat Başmüdürü olarak görev yapmıştır. 19 Kânûn-ı Evvel 1338/1922 senesinde

emekliye ayrılmıştır. Küçük yaşlarından itibaren İstanbul'un muhtelif semtlerinde bulunan tekkelere ve buralarda haftanın belli günlerinde yapılan zikirlerle de zevkle iştirâk etmiştir. (Vassaf, 2006: 5)

Hüseyin Vassaf Bey câmiu't-turuk bir mutasavvıftır. Pek çok tarîke intisâbı olduğu kendi yazdığı biyografisinden anlaşılmaktadır. Mevlevî, Uşşâkî, Nakşî, Sünbülî dergahlarına devam etmiş, ilk intisâb ettiği zât Şa'bâniyye Tarîkatı'nın Bekriyye kolu şeyhi Mehmet Sultan Efendi olmuştur. Bu durumu Vassâf, şöyle ifâde etmektedir:

“Halvetîlerle koyuldum reh-i tahkîka hemân

Lutf idüp eyle meded Hazret-i Pîrim Şa'bân”

Şeyhinin vefatından sonra Hüseyin Vassâf Bey, Kasımpaşa'daki Uşşâkî Dergâhı şeyhi Hâfız Mustafa Hilmi Efendi'den sülûkunu tamâmlayarak icâzet almıştır.

Abdullâh Salâhî Efendi'ye büyük bir alaka duyduğunu, ma'nen ondan feyz aldığını ifâde etmektedir.

“Açılsın bendeki esrâr-ı ma'nâ

Be-hakk-ı Sûre-i 'İnnâ Fetahnâ'

Meded kıl şeyh-i dest-gîrim Salâhî

Garîbin kemterin Vassâf'a cânâ”

Onda Salâhî'ye olan muhabbet o derece büyüktür ki, terceme-i hâline dâir yazdığı Risâle-i Salâhiyye adlı eserinde, kendisinin Halvetîliğin bir kolu olan Salâhîyye Tarîkatı'nın da müntesibi olduğunu belirtir:

“Salâhî'yem Salâhî'yem Salâhî

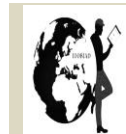
Salâhîlikde buldum ben felâhu”

Sefîne-i Evliyâ'nın kendi hayat hikâyesini anlattığı 5. cildinin sonunda, kendisini şöyle tanıtmaktadır:

“Ene'l-fakîru'l-hakîr el-Hac Hüseyin Vassâf-ı Gülşenî-i Uşşâkî-ı Müştâkî el-muhtâc ilâ rahmeti'llâhi teâlâ..” (Vassaf, 2006)

Hüseyin Vassâf, 10 Şubat 1309/22 Şubat 1893 târihinde, Sekbanbaşı Câmiî İmâmı Hâfız Mehmed Emîn Efendi'nin kızıyla evlenmiştir. Bu evlilikten üç oğlu, bir kızı dünyâya gelmiştir. Büyük oğlu Osmân Tal'at, Almanya ve İsviçre'deki tahsîlini bitirdikten sonra elektrik mühendisi olmuştur. Diğer oğlu Ahmet Cevdet on sekiz aylık iken vefât etmiş, üçüncü oğlu Mehmet Suat (ERLER), kızı ise Ayşe Muallâ'dır.

Vassâf Bey Şeyh Mustafa Sâfî Efendi'nin vefâtı üzerine, Uşşâkî Tarîkatı'nın Kasımpaşa'daki tekkesinin postnişîni olarak görevlendirilmiştir. 21 Ekim 1929 /(19 Cumâdelâhire 1348)'de henüz 57 yaşında iken âlem-i Bekâ'ya göçmüş, vasiyeti üzerine Rumelihisârı Kabristânı'na defn edilmiştir.

Sefîne-i Evliyâ'nın tebyîzi (temize çekilmesi) 1925 yılında tamamlanmıştır. (Vassaf, 2006: 13) Müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan eser (Yazma Bağışlar, nr. 2305-2309) Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz tarafından yayımlanmıştır (I-V, İstanbul 2006). (Yücer, 2009)

“Sefîne-i Evliyâ'nın I. cildinde, mukaddime ve takrizlerden sonra sırasıyla Kâdiriyye, Rufâiyye, Bedeviyye, Medyeniyye, Sühreverdiyye, Şazeliyye, Dessûkiyye, Kübreviyye, Mevleviyye, Bektaşiler ve bu tarikatların şeyhlerinden bahsedilir. II. cilt: Nakşibendîler, Çeştiyye, Bayramiyye ve Celvetiyye tarikatları ile şeyhleri hakkında. III. cilt: Celvetiyye, Halvetiyye, Rüşeniyye, Gülşeniyye, Sezâiyye, Karamâniyye, Cemâliyye, Sünbülüyye, Sivâsiyye ve Şa'bâniyye tarikatları ile, şeyhleri hakkında. IV. cilt: Şa'bâniyye kollarından Çerkeşiyye, İbrâhîmiyye, Bekriyye, Sinâniyye ve Uşşâkiyye tarikatları ile şeyhleri hakkında. V. cilt: Ramazâniyye, Cerrâhiyye, Rufâiyye, Cihângiriyye, Mısrıyye, ve Mevleviyye tarîkattan ile şeyhleri hakkında. Ayrıca bu cildin sonunda, İstanbulda bulunan, çeşitli tarîkatlara âit tekkeler hakkında bilgi verilmektedir.” (Vassaf, 2006: 14)

Sefîne-i Evliyâ'yı okudukça anlaşıldığı üzere; Hüseyin Vassaf Bey eseri vücûda getirmek için metin içinde künyelerini belirttiği 200 civarında yazılı kaynaktan istifade etmiştir. Bunun yanı sıra hayatta olan zatlarla bizzat görüşmüş veya mektuplaşmış, şehir şehir dolaşarak tekke, zaviye, hankâh ve türbeleri ziyaret etmiş, buradaki kitâbe ve mezar taşlarını, tomarları incelemiş, zikir ve devranlarına katılmıştır. Sahafları dolaşmış, kütüphanelerde incelemeler yapmış, süreli yayınları takip etmiştir. Şair olan zevâtın dîvânlarını incelemiş, şiirlerine tahmisler yazmıştır. Pek çok mutasavvıfın vefatına tarih düşürmüştür. Biyografisini verdiği veya hatıralarını naklettiği mutasavvıfları bütün yönleriyle naklettiğinden, hangisinin aynı zamanda şair, hattat veya mûsikîşinas vb. olduğunu da satır aralarından öğrenmemiz, hatta eserleri hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün olmuştur. Eserin beş cildinde de bahsi geçen pek çok mûsikîşinasın bir araya toplanması, bunlar hakkında ulaşabildiğimiz ilave bilgilere yer verilerek günümüze ve sonraki dönemlere tanıtılmaları ve bu yolla mutasavvıfların mûsikîye verdikleri önem ve nefis eğitiminde mûsikînin vazgeçilmez bir araç olduğunun vurgulanması, tarihimizdeki pek

çok önemli şahsiyetin mûsikîye, diğer ilim dalları kadar önem vererek, hem kendi tekâmülü, hem dervişânın mânevî gelişimi, hem de Türk Mûsikîsi'nin nesilden nesile aktarılmasını sağlamak amacıyla yaygınlaştırılması ve üretilmesi yolunda çabalarının gün yüzüne çıkarılacak olması açısından önemlidir.

Mûsikîmizin metafizik yönü, öğrenilmesindeki meşakkat, nağmelerin ruha şifâ olmadaki rolü ve sonsuz üretilme kapasitesiyle ebedîyyeti hatırlatıyor olması, güftelerindeki derûnî mânâ ve te'sir ile bilinci yükselten ve tefekküre yönlendiren bir kapı oluşu, dervişândan beklenen nezâkete ulaştırmada, estetik tecrübe edindirerek bunu sağlıyor oluşu, tasavvuf kültürümüzde mûsikîyi vazgeçilmez kılan sebeplerden yalnızca bir kaçıdır.

Sefîne-i Evliya'da Vassâf Bey'in mûsikî icra ettiğine dair tam bir bilgiye rastlamamış olmamıza rağmen, müzisyenlerle olan yakınlığı, övgüleri, hangi şiirin hangi makamda bestelendiğini biliyor olması, dinlediği eserlerin nasıl bir üslupla icrâ edildiğini, icrâcının kendisinde yarattığı etkiyi ve heyecanı anlatışındaki uzman bakış açısı ve bestekar ve icrâcıların san'atkarlık seviyelerinin profesyonel bir dille ifade etme biçimine bakıldığında; Vassâf Bey'in de mûsikîyi bilen, önemini idrakinde olan, mûsikî zevki yüksek bir mutasavvıf olduğunu anlamaktayız. Dîvânındaki bazı şiirler bestelendiği gibi, kendisi de istek üzerine Kâr-ı Nâtık tarzında bir gazel yazmış ve bu gazelin yazılmasını Sefine IV. ciltte şöyle anlatmıştır:

"İstîlâhât-ı mûsikîyi câmi' olmak üzere taraf-ı âcizîden bir gazel söylenilmesini Cebbâr-zâde Ârif Beyefendi ârzû buyurdıkları cihetle, onların ârzûların mebnî istîlâhât-ı mezbûreden ba'zıları münderic olarak tanzîm olunan gazeldir" :

"Bir sabâ pîş-rev gınâsı andelîb-i zârımın
Câna geçdi hûb sadâsı andelîb-i zârımın

Eyledi uşşâkı nâlede müessir nefhası
Çün vatandandır cüdâsı andelîb-i zârımın

Gûşe-i hicrânda ağlarlar rast-gûylar müdâm
Çünkü yok bir âşinâsı andelîb-i zârımın

Âteş-i âhım muhayyer sazı ihrâk eyledi
Sûz-nâk oldu nidâsı andelîb-i zârımın

Perde çekdi âh hayâl-i yâra âheng-i hüzmâm
Var tükenmez mâ-cerâsı andelîb-i zârımın

Dil-keş olmuşdur nihâvend faslına dil-dâdeler
Bu cihetdendir nevâsı andelîb-i zârımın

Bağladı beste-nigârın zülfüne âşıkları
Oldu şevk-efzâ nümâsı andelîb-i zârımın

Hâk-i kudsî-i hicâzı sürme itdim dîdeye
Çeşminindir rûşenâsı andelîb-i zârımın

Her hüseyinî-meşrebin hâmîsidir Âl-i abâ
Cân fedâdır Kerbelâ’sı andelîb-i zârımın

Ehl-i Beyt’in dergehi olsun benimçün bûse-gâh
Böyledir dâim duâsı andelîb-i zârımın

Aşk taksîm eyledikde her makâmı Sâfiyâ
Düşdü gam hisse cezâsı andelîb-i zârımın” (Vassaf, 2006)

Çalışmamızın çok hacimli olmaması açısından, bu eserde yer alan nutk-ı şerifleri bestelenen diğer mutasavvıf şairlerle ilgili çalışmamızı ayrıca yayınlayacağız. Vassâf Bey eserini, büyük ölçüde tarikatlara göre ayırarak sınıflandırmış olduğundan, biz de Sefîne-i Evliyâ’nın beş cildinde de zikredilen mutasavvıf mûsikîşinâsları ciltler bazında bir sırayla sunmayı uygun gördük.

1. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar :

Şeyh Hayrullâh Tâceddîn Efendi¹

Dînî eser bestekarı ve şair olarak tanınan Rufâî şeyhi Hayrullâh Tâceddîn Efendi’nin mûsikîşinâslığı hakkında Hüseyin Vassâf Bey, Sefîne-i Evliyâ’da; “İlm-i mûsikîye de intisâbı olup, Hz. Hüdâyî Âsitânesi zâkirbaşlığı da

¹ Mehmet Hayrullah Tâceddin Yalım

uhdesindedir.” (Vassaf, 2006: 252 - 254) demektir. Sadettin Nüzhet Ergun, ise bir süre Hüdâyî Âsitânesi’nde zâkirbaşılık yapan Nazifbeyzâde Hayrullah Zekâi Efendi ile Hayrullah Tâcettin Efendi’nin karıştırıldığını söyler. (Ergun, 1943) Bu zât Rufâî tarikatı erenlerinden Üsküdarlı Şeyh Seyyid Nûri Efendi’nin oğlu ve halifesi olan, Üsküdar’da Çarşamba Tekkesi de denilen Kurban Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhi Tefvik Efendi’nin olması hasebiyle “Şeyh Oğlu” nâmıyla anılmaktadır. Tâcî mahlasıyla yazdığı nutk-ı şerîfleri vardır. 1300/(1883) târihinde Üsküdar’da doğar. Rifâizâde Seyyid İbrâhim Efendi’den Rifâî hilâfeti alarak 1899’da babasının vefatı üzerine Kurban Nasuh Rifâî Tekkesi şeyhliğine, tekkenin imâmet ve hitâbet görevlerine getirilmiştir. Malak Hâfız lakabıyla tanınan Debbâğlar Mescidi imamı ve zâkirbaşı Hüseyin Efendi ve Neyzen, Sînekemânî ve Tanbûrî Halim Efendi’den Dînî Mûsikî, Bedevî şeyhi Ali Baba’dan mevlid meşketmiş, kendi şiirlerine yaptığı dinî bestelerinin yanı sıra bazı şiirleri farklı bestekârlarca da bestelenmiştir. Tâceddin Efendi 7 Ekim 1954 tarihinde Üsküdar’da vefat etmiştir. (Özcan, 2013) Besteleri arasında; kendi güftesi olan Hüseyinî Muharrem İlâhisi “Câm-ı muhabbet içtik Hüseyinîyiz Hüseyinî”, Güftesi Emir Sultan’a ait olan Rast Makamındaki “Gerçek âşıklara salâ denildi” ve Derviş Himmet güftesiyle bestelediği, yine Rast makamındaki “Uyan be hey gâfil hâb-ı gafletten” ilahileri, bestekârlıktaki ustalığını gösteren eserlerdir. (Şimşek, 2012)

Şeyh Hâlîm Efendi B. Tâhir Efendi

Tanbûrî, sînekemânî, neyzen ve mûsiki hocası hocası olarak bilinen 1240/(1825) doğumlu Rifâî şeyhi Halim Efendi İstanbul’da. Üsküdar’da Tabaklar Rifâî Tekkesi şeyhi Mehmed Nûri Efendi’ye intisap ederek, bu yoldan hilâfet almıştır. Kozyatağı’nda kendi imkanlarıyla inşâ ettirdiği Rifâî Dergâhı’nda 1285/(1868) yılından, vefât ettiği 8 Ramazân 1313/(22 Şubat 1896) tarihine kadar şeyhlik yapmıştır. Hüseyin Vassaf Bey, Halim Efendi’nin mûsikîşinâslığı hakkında Sefîne’de “Gâyet güzel tanbur çalar, sîne-kemânda mütehasıs olup, ney üfler idi. Üstâdı Sultân Selîm-i sâlisin mûsikî-şinâslarından Oskiyân nâmında biri idi.” şeklinde bilgi vermektedir. (Vassaf, 2006: 256 - 257) Mûsikî üstadları Galata Mevlevîhânesi neyzenbaşlarından Deli İsmâil Dede, Sînekemânî Agop, Tanbûrî Nikolaki, Tanbûrî Kuyumcu Oskiyâm’dır. Özellikle saz eserleri icrâsı alanında uzmanlaşan Halim Efendi, Oskiyâm’dan öğrendiği geleneksel tanbur tavrını ve hâfızasındaki yüzlerce peşrev ve saz semaisinin çoğunu talebelerinden M. Suphi Ezgi’ye de öğretmiştir. Halim Efendi’nin yetiştirdiği talebeleri arasında Tamburacı Osman Pehlivan, oğlu Rızâ Efendi, Neyzenbaşı Cemal Dede, Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede, Şeyh Hayrullah Tacettin, Zekâizâde Hâfız Ahmed Irsoy gibi mûsiki üstadları vardır. Mûsikî sahasında bestekarlıktan çok hocalık ve icracılık ile meşgul olmuştur. Günümüze gelen tek eseri İsfahan Saz Semaisi’dir. (Özcan, Halim Efendi, 2016)

Şeyh Muhammed Hilmî Efendî

İstanbul’da bulunan Sarrâc İshâk Dergâhı Şeyhi Rufâî ve Şa’bâniyyeden hilafet sahibi olan şeyh Muhammed Fazlî Efendî’nin halifelerindendir. Çemberlitaş’ta, Karababa Dergâhı şeyhidir. Hilâfeti 15 Muharrem 1275/(Ağustos 1858)’tir, İstanbullu’dur. Vassaf Bey Sefine’sinde, Hilmi Efendî’nin mûsikîşinaslığı hakkında, “Mûsikîye intisâbı, tarîkına şiddet-i irtibâtı ile mümtâzdır.” Demekle yetinmiştir. (Vassaf, 2006)

Şeyh Vefâ Hazretleri

“Kibâr-ı evliyâu’llâhtan ve eâzım-ı ricâl-i Zeyniyye’ dendir. İsm-i âlileri, Şeyh Muslihuddîn el-Hâc Mustafa Vefâ olup Konyalıdır. İlm-i tasavvufta ve fıkıh ve mûsikîde ve şiir ve inşâda ve ilm-i havâsta mâhir ve hattâ ilm-i nücûmda sâhib-i ihtisâs idi. Sultân Fâtih ve Bâyezîd asrı ricâlindendir.” (Vassaf, 2006)

Şeyh Vefâ nâmıyla tanınan Mustafa Muslihüddin Efendi Zeyniyye Terikatının Vefâiyye Şubesini te’sis etmiştir. Vefâ lâkâbı annesinin adının Vefâ oluşundandır. (Mecdî) Konya’da başladığı eğitim hayatına Edirne’de devam etmiştir. Edirne’de Debbâğlar İmamı diye tanınan Muslihüddin Halife’ye intisap eden Muslihüddin Mustafa, daha sonra şeyhinin işaretleriyle Zeyniyye tarikatının kurucusu Zeynüddin el-Hâfî’nin ileri gelen halifelerinden Abdüllâtîf el-Kudsî’nin müridi olmuş, seyrü sülûkünü tamamlayıp Konya’ya dönerek burada irşad faaliyetine başlamıştır. Karamanoğlu İbrâhim Bey onun için Meram’da bir cami ve hankah yaptırmıştır. (Konyalı, 1964)

Şeyh Vefâ zâhir ve bâtın pek çok ilme ve hattâ Mûsikî ve Astronomi gibi ilimlere de vakıftır.

Fatih Sultan Mehmed kendisine büyük muhabbet duymuş ve sonradan Vefâ diye anılacak olan semtte bir cami ile çifte hamam yaptırmıştır. Şeyh Vefâ Efendi 896 (1491) yılında vefat etmiştir. Arapça, Türkçe ve Farsça manzum eserleri dışında, Astronomiye dair eserleri de vardır. Mûsikî açısından önemli olan eseri ise; Sâz-ı İrfân’dır. Rubâîler ve diğer manzumelerden oluşan bu eserde nutrip, saz, çeng, nağme, perde, kıl, bem, zahme, zîr gibi mûsikî terimlerinden faydalanılmış ve bu terimlerle ilgili benzetmelere yer

verilmiştir.² (ÖNGÖREN, 2006) Kaynaklarda bestelediği bir Evrâd-ı Şerif ve lâ-dini mahiyette eserleri olduğuna değinilmiştir. (Ergun, 1943: 16)

Şeyh Seyyid Muhammed Şerefeddîn Efendi

Kadirî şeyhi Abdüşşekûr Efendi'nin oğlu ve halifesidir. Ayazma Câmi'-i şerîfî'nde hitâbet ve Kasımpaşa Câmi'-i Şerîfî'nde Cuma vâizliği yaparlardı. Hüseyin Vassaf Bey'in Sefine'de Şerefeddin Efendi'nin mûsikîşinaslığından nahsettiği kısım;

“Kendileri ulemâdan ve musikî-şinâsândan olup, hüsn-i savt te'sîriyle mevlid-hân-ı şehri-yârî hizmetiyle de mübeccel oldular. 1291/(1874) senesinde pâye-i mevleviyyetle Sultân Abdülazîz merhûma imâm oldular. Bi'l-âhare Mekke kadılığı ile tağrîb olunarak, 1302 senesi 12 Muharreminde (1 Kasım 1884) orada irtihâl-i dâr-ı naîm edip, Cennetü'l-Muallâ gibi bir makbere-i münevverede defîn-i hâk-i rahmet oldu.”
şeklindedir. (Vassaf, 2006: 143)

Şeyh İsmâîl-İ Gavsî Efendi

Kâdirî - Nakşî Şeyhi Seyyid Muhammed Şerefeddin Efendi'nin torunudur. Abdüşşekur Efendi-zâde'dir. 1310 (1892) senesinde, İstanbul'da doğmuştur. 1914 senesinde ilan edilen seferberlik sebebiyle ihtiyât zâbitliğinde ve yâverlikte bulunmuştur. 1337/(1921)'de babasının şeyhlik makâmına geçmiştir. Hüseyin Vassaf Bey Sefîne- i Evliya'da Gavsî Efendi'nin de babası gibi sünbülî ve Nakşibendi hilafeti olduğundan ve mûsikîşinaslığından şu şekilde bahsetmiştir; “İlm-i mûsikîye de nisbeti olup, bir müddet Kasımpaşa'da, Yâhû Baba şeyhi Sâmi Efendi'den, bir müddet sonra Hırka-i Şerîf hatibi Hâfız Ömer Efendi'den, Karabaş şeyhi Rızâ Efendi'den temeşşuk etmiştir.”Tekkelerin kapatılmasıyla Kadıköy Gaz Şirketi'nde bir hizmete girmiştir. (Vassaf, 2006: 145)

2. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar :

Şeyh Muhammed Süreyyâ Efendi

Kadiriyye'den Hâşimî Emîr Osmân Efendi sülâlesinden olup, Kâsımpaşa'da Kulaksız'daki Hâşimî dergâhu şeyhidir. Muhammed Süreyyâ Efendi, tahmînen 1289/(1872) târihinde Kâsımpaşa'da doğmuştur. Kâdirî şeyhi

² Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, nr. 652; Ayasofya, nr. 1851, 1853 [Sırru esrârî'l-beyân ve burcu seyri rûhi'l-insân adıyla kayıtlıdır].

olmakla birlikte, Karaağaç'ta Bektaşî Hüseyin Baba'ya da intisâb etmiştir. Mûsikîdeki hocası, zâkirbaşı ve Başmak Dergâhı şeyhi Cemâl Efendi'dir. Sefîne'de şöyle yazar;

“Şeyh Cemâl Efendi'den behre-yâb olup, bi'l-âhare saza merâk edip, Kanunî Arap Muhammed Ali Efendi'den taallüm ile, cura isminde âşık sazını kendi kendine çalmaya ve tanbûrla meşgûl olduktan sonra, rebâb nâmıyla Hindistan cevizi kabuğundan i'mâl eylediği bir çalgıyı ilerletmiş ve kemâle getirmiştir. Mükerreren dinledim; hakîkaten gönülleri cezbeye getirecek derecede müessir ve muhrîk bir sazdır.” Bu satırlardan

Süreyyâ Efendi'nin; Bağlama, Cura, Rebab, Tanbur sazlarını çaldığını ve çok iyi bir Rebâb yapımcısı ve icrâcısı olduğunu anlamaktayız. Süreyya Efendi aynı zamanda şair olup, Sefîne'de örnek na't ve şiirlerine de yer verilmiştir.

Bezci-zâde Muhyiddîn Efendi

Konyalıdır. Halvetiyye'den Ezeli-zâde Şeyh Nûrullâh Efendi'ye intisâb etmiştir. Sultân Ahmed devrinde İstanbul'a gelerek Çarşamba'daki Mehmed Ağa zâviyesinin şeyhliğiyle görevlendirilmiştir. Aynı zamanda Sultan Selim Camii vâizliği görevlerinde bulunmuş, bir müddet sonra Üsküdar'daki Şemsi Paşa Tekkesi şeyhliğine getirilmiştir. Bu arada Nuhkapısı civarında kendisine bağışlanan arazide bir tekke ile bir türbe yaptırmıştır. Vefatı 1020/(1611) târîhindedir. Vassaf Sefîne'de Bezci-zâde'nin şairliğinden bahsederek, şiirlerinden örneklere yer vermiş, ancak bestekarlığını hiç zikretmemiştir. (Sefîne, II, 346-347) Mehmed Muhyiddin Efendi “Muhyî” mahlası ile şiirler yazmıştır. Aruz ve hece vezniyle olan şiirlerinden meydana gelen divanının iki nüshası İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda kayıtlıdır (Osman Ergin, nr. 1544; Muallim Cevdet, nr. K. 02). Onun, “Zâhid bize ta'n eyleme” mısraı ile başlayan ilâhisi birçok tarikatta âyinler arasında cumhur ilâhisi olarak okunmuştur. Ayrıca XVIII ve XIX. yüzyıllara ait güfte mecmualarından, gazel ve ilâhilerinin çeşitli bestekârlar tarafından bestelendiğini öğrenmekteyiz. Bezci-zâde zamanının tanınmış dinî mûsiki bestekârlarından biri olup Sadettin Nüzhet Ergun, XVII. yüzyılın ilk yarısında dinî besteleriyle şöhret kazanan üç bestekâr arasında onun adını da zikretmekte, Atâî de sesinin çok güzel olduğunu bildirmektedir. XIX. yüzyıla ait bir güfte mecmuasında kendisinin bir gazelini nevrûz-ı acem

makamında bestelediği belirtilmekteyse de günümüze ulaşmış herhangi bir bestesine rastlanmamıştır. (Aksoy, 2003)

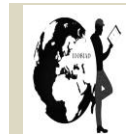
Şeyh İbrâhîm Edhem Efendi³

Kefevî Tekkesi şeyhi Vasfî Efendi'nin yerine şeyh olmuştur. 1277/(1860) senesinde doğmuştur. İbrâhîm Edhem Efendi, Fâtih'de Hâfız Paşa Mektebi'nde ve Fâtih Rüşdiyye Mektebi'nde tahsilini tamalamıştır. Nakşibendîyye ve Kadiriyye'den icazeti vardır. 21 Şevval 1351 (17 Şubat 1933) tarihinde vefat etmiştir. Hüseyin Vassaf Bey Sefîne'de sesinin güzelliğine dikkat çekmiştir;

“Medîne-i Münevver'e de buldukları üçbuçuk ay zarfındaki şeref-i mücâveretin lezzetini bi'z-zât fakîre nakletmişlerdi. Hattâ Harem-i Saâdet'te Türkçe Mevlid-i Nebî okumağa muvaffak olduklarını söylemişlerdi. İbrâhîm Edhem Efendi, Kefevî Dergâhı'na şeyh ta'yîn edilmiş, burada Cuma günleri cemâatla zikr-i şerîfe devâm eder olmuş idi. Kendisinin hüsn-i savtı hayliden hayliye şöhretine sebep olduğundan, bu şöhretten kurtulmak azmine bile düşmüş idi. Hâfız Paşa'daki kırâat-hânenin bahçesindeki odada ta'lîm-i mûsikîde bulunur, dersinde elli altmış kimse mevcûd olurdu. Tarîkata intisâb sırasında bu mûsikî iştigâline halâs azminde olduğu sırada 1309 nihâyetlerinde (1892) bâ-irâde-i seniyye meşk-hânesi seddolundu.”(Vassaf, Sefîne-î Evliya, 2006)

Bundan sonra sadece bestekarlıkla ve mûsikî hocalığıyla uğraşmıştır. Kapatılan bu meşkhâne yetiştirdiği birçok ünlü mûsikişinas arasında Hâfız Sâmî, Hâfız Kemal, Hâfız Mecid (Sesigür), hânende Arap Hüsnü, hânende Arap Cemal (Câlân) en önemlileridir. Resmi görevinden ayrıldıktan sonra yetiştirdiği Hâfız Cevdet (Soydances) ve neyzen Süleyman Erguner tanınmış talebelerindendir. “Ber-güzâr-ı Edhem yahut Ta'lîm-i Usûl-i Mûsikî ” isminde bir mûsikî eseri vardır ki, 1307/(1890) senesinde basılmıştır. Bu eserde Muallim Nâcî ve bestekâr Hacı Fâik Bey'in birer takrîzleri vardır. Bestelediği şarkı, ilahi ve tevşihlerden 165 civarında eseri günümüze gelmiştir. (Özcan, Edhem Efendi, Müştakzâde, 1994)

³ Müştakzâde Edhem Efendi

Nihâvend Makâmında bestelediği ilk şarkısı “Gönlüm yine bir âteş-i hicrâna dolaşdı” dizesiyle başlar. İlhâmî mahlasıyla şiirler yazmıştır. “Hâtır-ı mahzûnumu mansûr iden gönlümdedir, Derviş İlhâmî seni mağfûr iden gönlümdedir” İlâhîsinin güfte ve bestesi Edhem Efendi’ye aittir. (Vassaf, 2006)

Şeyh Abdullâh Efendi

1050/(1640) târîhinde, İstanbul’da dünyâya gelmiştir. Bayrâmî şeyhi Bolulu Himmet Efendi’nin oğlu ve halifesidir. Himmetzâde olarak anılır. 1080/(1669) târîhinde babasının yerine Kâsım Paşa Câmî-i şerîfi vâizliğine ve sonra Halil Paşa Câmîi vâizliğine ta’yîn olmuştur. İstanbul’da Yüksekaldırım civârındaki dergâhın şeyhidir. Abdî mahlasıyla şiirler yazdığı bir Divânı vardır. Aynı zamanda hattattır. Bir de Tezkire-i Şuârâ kaleme almıştır. 26 Şevval 1122’de (18 Aralık 1710) vefat etmiştir. Sefîne’de bestekârlığından hiç bahsedilmemiş olmakla birlikte, Himmetzade’nin dinî mahiyette pek çok eser bestelediği çeşitli el yazması güfte mecmualarında zikredilmektedir. Ancak bu eserlerden hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır. (Özcan, 1988)

Pîr-î Tarîk-I Celvetî Hz. Aziz Mahmûd Hüdâyî

Celvetîliğin piridir.

“Hüdâyî” mahlasını veren, şeyhi Hz. Üftâde’dir. Bu zamâna kadar “Mahmûd Efendi” diye yâd olunurken bundan sonra, “Hüdâyî” diye dillerde destân oldu, hilâfet-nâmesini aldı. Evliyâ Çelebi Seyâhat-nâmesi’nde okuduğuma göre, yedi pâdişâh müşârünileyhin elini öpmüştür. Yüzyetmişbin müridde irâdet vermiştir.” (Vassaf, 2006)

Kaynaklarda ilâhilerinden bir kısmının bizzat kendisi, bir kısmının da muhib ve müntesipleri tarafından bestelenerek yüzyıllar boyu tekkelerde okunmuş, zikir meclislerinin ve âyinlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olduğu yazılıdır. Aziz Mahmud Hüdâyî, halifeleri ve yazdığı otuz kadar eseriyle Anadolu ve Balkanlar’daki dinî-tasavvufî hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş ve bu şekilde şöhreti günümüze kadar ulaşmıştır. Tekkesi, İstanbul’un en önemli tasavvuf ve kültür merkezi olarak hizmet görmüş, bu dergâhtan pek çok ilim ve fikir adamı, şeyh ve mûsikîşinas yetişmiştir. Yûnus tarzındaki ilâhilerine pek çok mutasavvıf-şair tarafından nazîreler

yazılmıştır. Celveî tekkelerinde şeyhlik eden kimselerin tamamına yakın kısmı Hüdâyî tarzında şiirler yazmış ve besteler yapmıştır. (Yılmaz, 1991)

İbnü'l-Emîn Seyyid Mahmûd Kemâl Bey

“Müşârunileyhin edebiyâta, ilm-i târîhde ve ulûm-ı sâire-i müteneviada yed-i tûlâsı olup, zamânımızda zâhir ve bâtını cem' etmiş erbâb-ı kalemden bir zâtın irâesi lâzım gelirse, bilâ-tereddüt kendilerini gösteririm ve hattâ, “O neş'ede, o feyzde onun sâñisi yoktur.” diye iddiâ ederim.” (Vassaf O. H., Sefine-î Evliya, 2006, s. 214)

Vassaf Bey İbnü'l-Emin Mahmud Kemal Bey'in mûsikîye olan ilgisinden pek bahsetmediği gibi, Kemal Bey müellife bizzat yazıp gönderdiği biyografisinde de pek bahsetmemiştir. Bu biyografisinde Nakşibendî-i Hâlidî dervişi olduğunu belirtir. Vassaf Bey, İbnü'lemin'in şiirlerinden örnekler vererek;

“Bu nazm-ı bedîi, zamânımız mûsikî-şinâslarımızın ileri gelenlerinden Muallim Kâzım Bey, Durak hâlinde bestelemiştir. Andelîb-i gül-zâr-ı tevhîd Hâfız Sa'deddîn (Kaynak) Efendi oğlumuz okudukça dil ü cânımız mest olur.”

“Ey menba'-ı cûy-bâr-ı rahmet” diye başlayan kısmını mûmâileyh Hâfız Sa'deddin Efendi zevk-perverâne bir sûrette ilâhî tarzında bestelemiştir. Ara sıra onu okudukça nesim-i feyz-i Muhammedî'nin meclis-i aşkımızda dalgalandığını kalb âlemi haber verir. Nâzımına, beste-kârına yürekten duâlar ederim.” (Vassaf O. H., 2006: 214-220)

Diyerek dönemin bu önemli üstadlarını ve onların sanatına olan hayranlığını da Sefine'de zikretmiştir.

Son devir Osmanlı devlet adamları, şairleri, mûsikişinasları ve hattatları üzerine biyografileri vardır. Hz. Muhammed'e karşı derin bir sevgi duyan İbnülemin'in na'tlarının büyük bir kısmı Hüseyin Sadettin Kaynak, Hüseyin Kâzım Uz ve Hâfız İsmail Nisfet gibi zamanın ileri gelen mûsikişinasları tarafından bestelenmiştir. Bunlardan başka bestelenmiş ilâhileri ve diğer bazı manzumeleri de vardır. Pek çok matbu eseri arasında mûsikî ile ilgili

olan “Hoş Sadâ” Son Asır Türk Musikişinasları (İnal, Hoş Sadâ, 1958), seçkin mûsikîşinâsların biyografilerinden oluşmaktadır. Şeyhülislâm Ebûishakzâde Esad Efendi’nin, arkası getirilmemiş olan mûsikîşinaslar tezkiresi Atrabü’l-âsâr’ın, bıraktığı 1200 (1785) yılından bu yana gelmiş mûsiki erbabının hal tercümelerini araştırıp bir araya getirmeye gayret ettiği bu eser, İbnü’lemin’in vefatıyla tamamlanamamış, vefatının ardından Avni Aktuç tarafından tamamlanmıştır. Elli yıl boyunca konağında Klasik Türk Mûsikisi fasıl ve sohbetleri düzenlemiştir. “Hoş Sadâ”, İbnülemin’in Türk kültürüne sunduğu son eser olmuştur. Bu eserin önsözünde mûsiki ve Türk mûsikisi hakkında görüşlerini ifade etmiştir. (Akün, 2000)

Tokâdî Şeyh Muhammed Emîn Efendi Hazretleri

Muhammed Emin Efendi 1075’te (1664) Tokat doğumludur. İstanbul’da medrese eğitimi almıştır. Edirne’de tanıştığı mûsiki üstadları Buhârîzâde Mustafa İtrî Efendi, Küçük Müezzîn Mehmed Efendi ve Yahyâ Nazîm Çelebi’den mûsiki dersleri aldı. Receb 1114 / Kasım 1702’de hacca giderek burada şeyh Ahmed Yekdest-i Cüryânî’ye intisab etti. Yıllar sonra Medine’de şeyhinin halifelerinden Abdürrahîm-i Buhârî ile buluşup kendisinden Nakşibendî-Müceddidî hilâfeti aldı. İstanbul’a dönüşünde bir süre Eyüp Sultan Türbesi’nde türbedarlık yaptı. İrşad faaliyetini uzun yıllar bir tekke şeyhi olmadan sürdürdü. Bir süre Ayvansaray’daki Emîr Buhârî Tekkesi’nde şeyhlik yaptıktan sonra 15 Şâban 1158 (12 Eylül 1745) tarihinde vefat etti. “Emîn” veya “Ârifî” mahlasıyla manzumeler yazmıştır. (Şimşek H. İ., 2003) Ta’lik ve diğer hat çeşitlerinde de üstattı (Müstakimzâde, Tuhfe, s. 400)

Sefîne’de mûsikî yönü ile ilgili olarak;

“Muhammed Emîn Efendi’nin mûsikîye intisâbı olduğundan, meşâhîr-i mûsikî-şinâsândan Hâfız Post ve İtrî Çelebi ve Küçük Müezzîn ve Nazîm Çelebi’den iktisâb-ı feyz-i nağamât ve sâhib-i makâmât olarak, Mısru’l-Kâhire’ye azîmet edip, bir müddet sonra Hicâz’a âzim olmuştur ki, 1115/(1703) senesine müsâdifdir.” (Vassaf O. H., Sefîne-î Evliya, 2006: 38) İfadeleri yer almaktadır.

Şeyh Muhammed Feyzullâh Efendi

Şeyh İbrâhîm-i Hayrânî hazretlerinin oğludur. 1251/(1855) doğumludur. Şeyh Muhammed Feyzullâh Efendi Eyüp'te, Babahaydar'da Şeyhü'l-islâm Dergâhı post-nişini Uşşâkî Ali Efendi'ye kapılanmıştır. Şalcı-zâde Hattât Muhammed Reşîd Efendi'den hüsn-i hat icâzeti almıştır. Şifâ-ı Şerîf yazar ve Hüsn-i hat öğretirlermiş. Mûsikî yönü ile ilgili Vassaf Bey'in "Hüsn-i savt sâhibi olup, mûsikîşinâs idi" ibaresinden başka bir bilgiye rastlanamamıştır. (Vassaf O. H., Sefîne-î Evliya, 2006: 155)

Emrâh-ı Nakşibendî

Osmânlı Müellifleri'nde hakkında şöyle yazılıdır;

"İrticâlen şiir söylemekteki kudret-i şâirâneleri bâlâ-ter olan saz şâirlerinin müteahhir ve mütemeyyizlerinden ve tarikat-ı aliyeye-yi Nakşibendî müntesiblerinden bir zât olup Erzurumludur. 1293/(1876) senesinde Niksar'da irtihâl-i dâr-ı bakâ eylemiştir. Şâkirdlerinden en be-nâmı Nûrî'dir. Fazla ma'lûmât, Köprülü-zâde Fuad Bey'in Saz Şâirleri nâm eserindedir." (Tahir, 2009)

XVIII. asrın son çeğreğinde doğduğu düşünülmektedir. Nakşibendî tarikatının Hâlidîyye koluna intisap etmiştir. Emrah gezdiği yerlerde başta Tokatlı (Beşiktaşlı) Gedâî ve Tokatlı Nuri olmak üzere birçok çırak yetiştirmiş, böylece bir âşık kolunun kurucusu olmuştur. Bu kol vasıtasıyla Emrah'ın şiirlerinin türkü ve şarkı olarak söylenmesi, onun sevilmesini ve şöhretinin yayılmasını sağlamıştır. Matbû Dîvânı vardır. (Albayrak, 1995)

3. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Şeyh Rûşen Efendi⁴

Mudanyalıdır. Babası Abdurrahmân Nesîb Efendi, Üsküdar'daki Aziz Mahmud Hüdâyî Tekkesi şeyhlerindedir. Babasının vefatı üzerine bu tekkeye şeyh olarak atanmıştır. Sultân Ahmed Câmî-i şerîfinde kürsî şeyhi idi. 1188/(1774) senesinde Hz.İbrahim Hakkı âsitânesine postnişin olarak tayin edilmiştir. 25 Kasım 1891'de vefat eden Rûşen Efendi'nin mûsikî yönü hakkında Vassaf Bey; "İlm-i mûsikîde behre-i kül sâhibi olduğundan besteleri ve ilâhiyyâtı vardır." Demiştir. (Vassaf, 2006: 302) Dinî ilimlere

⁴ Mehmed Rûşen Tevfikî

vâkîf olduğu gibi hattat, şairlik ve musikişinas olarak bilinen Rûşen Efendi mûsikide Ahmed Celâleddin Dede ve Said Özok gibi kıymetli talebeler yetiştirmiştir. Mahfûzâtında yüzlerce eseri tutmuştur. Bu eserler arasında besteli mevlid, mi'râciyye, kâr ve kâr-ı nâtık gibi uzun soluklu ve nâdide eserler de vardır. Besteleri arasından bugüne gelen tek ilâhisi, “Derdimin dermânı sensin yüce sultânım meded” mısraıyla başlayan sabâ makamında ve düyek usulündeki “şevval ilâhisi”dir (Öztuna, II, 241). Kendi mecmuasında sabâ makamında üç, rast ve mâhur makamlarında birer olmak üzere beş ilâhisinin güftesini vermektedir (Sağman, s. 30-32). Mecmûa-i İlâhiyyât adlı güfte mecmuası (Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1804) dönemin mûsikisine ışık tutan önemli bir eserdir. (Ergun, 1943: 423-424 / 441 / 798) (Aksoy, Mehmed Rûşen Efendi, 2003)

Zâkir-zâde Şeyh Abdullâh Efendi

“Hz. Hüdâyî'nin meclis-i sohbetine henüz unfuvân-ı şebâbında erişmiştir. Pederleri Şeyh Şa'bân Efendi olup, Hz. Pîr'in baş zâkiri idi. İlm-i mûsikîde zamânının ferîdi imiş. Hz. Pîr'in ilâhiyyâtını besteler ve esnâ-yı zikirde okurlar imiş”(Vassaf,2006: 25)

Abdullâh Efendi'nin yazdığı şiirlerde mahlası "Bîçâre"dir. Hz. Pîr'in halifelerinden Muk'ad Ahmed Efendi'den hilâfet almış, Manisa'da irşadla görevlendirilmiştir. Sonra Zeyrek Câmii'nde ve daha sonra Ali Paşa Zâviye'sine şeyh olmuştur.

Şeyh Osmân-ı Fazlî ve Selâmî Ali efendileri yetiştiren zâttır. 1068/(1658)'de vefat etmiştir.

Şeyh İsmâîl Hakkı Efendi

Celvetiyye'den Seyyid Şeyh Osmân-ı Fazlî Efendi'nin halifelerindendir. Basılı eserleri 170 i aşkındır. Türkî, Arabî, Fârisî olmak üzere, manzûm eserlerinin 70000 beyitten fazla olduğu belirtilmektedir. Vassaf Bey Sefîne'de; “İlm-i mûsikîde dahi behresi vardır. Hz. Hüdâyî'nin hayli ilâhiyyâtını bestelediğini yazıyor ve "zamânımız mûsikî-şinâsânı gibi bî-perdelerden değilim." demiştir. (Vassaf, 2006: 36)

Şeyh Kemâl Efendi

"Balat Şeyhi Kemâl Efendi" diye meşhûrdur. Şeyh Kemâl Efendi, 26 Şa'bân 1257/(13 Ekim 1841) târihinde Pazartesi günü akşamı, sâat beşde zînet-sâz-ı

âlem-i şuhûd olmuştur.” Babası Muhammed Şâkir Efendi'dir. Kemal Efendi Sünbülî Şeyhi Rızâüddîn Efendi'den, Şa'bâniyye'den Şeyh Kemâleddîn-i Harîrî'den ve Nakşibendiyye'den Hoca Muhammed Cân Efendi'den hilafet almıştır. Balat Dergâhı şeyhidir. meşîhatine geçtiler. Edirne'de Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi'ye ve de intisab etmiştir. “İlm-i mûsikî'de dahi behre-dâr idi. Dâvûdî sesli olup, Hz. Sünbül'de zâkirlik ettiği de olurdu. Besteledikleri devrân, cumhûr-ı ilâhiyyât elsine-pîrâ-yı zâkirândır.”(Vassaf, 2006: 334-336) Vefatı 30 Mart 1914'dür. Bestelediği kıymetli eserleri arasında; Acembuselik ilahi “ben yürürem yane yane”, Ferahfezâ ilahi “yok imiş âlem-i aşkın seheri”, Mahur İlahi “Bana cânân gerek şol can gerekmez” sayılabilir.

Şeyh Kutbeddîn Efendi

Sünbülî şeyhidir. Sefîne'de hakkında yazılanlar ;

« Rızâ Efendi hazretlerinin necl-i necîbidir. Ondan müstahlefidir. 1277/(1860-61) senesinde mehd-ârâ-yı bezm-i şuhûd olup, tahsîl-i ilm ile meşgûl olup, pederlerinin irtihâlinde otuziki yaşında oldukları hâlde seccâde-i meşîhate kâid oldular. Devrânı çok güzel idâre eder. Herkesi vecde getirir idi. İlm-i mûsikîye nisbeti olmağla güzel besteleri vardır. 11 Safer 1332 ve 27 Kânûn-ı evvel 1329/(8 Ocak 1915) târîhlerine müsâdif bir Cuma akşamı zamân-ı rihletleridir. » şeklindedir.

Bestenigar Makamı'nda bestelediği « Ey gonca-i gül geçti bak hazret-i Sünbül » en meşhurdur. (Vassaf, 2006: 336)

Şeyh Muhammed Nûreddîn Efendi

“Râzî Efendi hulefâsındandır. Hayli seneler, Hz. Sünbül'de zâkirbaşılık etmiştir. İrtihâlinde Hz. Sünbül'ün türbeleri karşısındaki kabristânda defn edilmiştir. Bu âsitân-ı âlîde Zâkirbaşılık hizmetiyle kâm-yâb olan Hacı Evhad şeyhi, kibâr-ı meşâyih-ı Sünbülüyye'den Şikârî-zâde Ahmed Efendi, türbe-i şerîfenin kapısı karşısında medfûndur.” (Vassaf, 2006: 320) . Vefatı 2 Rebîü'l-evvel 1301/(1 ocak 1884)" dir.

Şikârî-zâde Şeyh Hacı Ahmed Efendi

“Râzî Efendi ve eslâfından birkaçının zamânını idrâk etmiş ve zâkirbaşılık hizmetinde bulunmuş idi. Hacı Evhad Dergâhı'nın da şeyhi idi. “Tayyibetü'l-Ezkâr” nâmıyla hâtıra-i Hicâziyyesi vardır.” (Vassaf, 2006: 279) Koca Mustafa Paşa Hankahı şeyhi Seyyid Mehmed Hâşim Efendi'den hilâfet aldı; uzun yıllar bu tekkenin zâkirbaşılığını yaptı. 27 Haziran 1831'de vefat etti. Günümüze ulaşan besteleri vardır. (Ergun, 1943: 403) Segah Makamı'ndaki “Dervişlik baştadır” ve Beyati “Nice bir uyursun” en meşhurlarıdır. (Şengel, Töre, & Ömürlü, 1979)

Hâfız Osmân Efendi

Sefînde hakkında; “Meşhûr Hattât Hâfız Osmân nâm zâttır. Bunu bilmeyen yok gibidir. Çünkü hepimizin evinde Hâfız Osmân hattıyla Mushaf-ı şerîf vardır.” ikmâl-i sülûk-i tarîkatla zâkirbaşılığa kadar irtikâ etmiş idi. Hüsn-i savta ve usûl-i terennümâta mâlik idi.” “Hâfız Osman her cum'a Hz. Sünbül Hânkâhı'na gider, orada zâkirbaşılık hizmetini îfâ eyler imiş.” şeklinde ifadeler yer alır. (Vassaf, 2006: 298) Aklâm-ı sittede devir açan bir hattattır. Sünbülüyye tarikatı şeyhi Seyyid Alâeddin Efendi'ye intisap etmiştir. (Derman, 1990)

Şeyh Abdülkerîm Efendi

“Buhûrî-zâdedir. Hânkâh-ı Sünbül'de Kutbeddîn Efendi halîfesidir. 1197/(1783) senesinde irtihâl eylemiştir. Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de zâkirbaşı idi.”

Nefes Anbarı Şeyh Osman Efendi

“Kayserilidir, Abaza Şeyhi Abdurrahmân Efendi'nin, Kayseri'deki, Cevân-ı Vatan Tekkesi'nde zâkirbaşı idi. Şemsi Paşa Zâviyesi'ne şeyh oldu. Dırağman (Dıraman)'da Tercemân Yûnus Zâviyesine nakl oldu. Kırkbir sene icrâ-yı meşihatle, irtihâli 1095 (1684)'dedir.” (Vassaf, 2006: 373)

4. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Enderûnlu Şeyh İbrâhîm Ağa

Şa'banî Nasûhî dervişidir. Kaynaklarda Zurnazen İbrâhim ve Zurnazenbaşı İbrâhim Ağa olarak geçen bestekâr özellikle saz eserleriyle tanınmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001)

“İbrâhîm Ağa, Hz. Pîr Üsküdarlı Nasûhî'nin ziyâde mazhar-ı teveccühü olanlardandır. İlm-i mûsikîde behre-i kâmile olduğu okunan ilâhîleriyle ma'lûmdur. Acemaşîrândan bestelediği bir tevşîh vardır ki, bir mevlid cem'iyetinde Âsitâne-i Nasûhiyye'de okunmuş idi. Zevk-ı istimândan gönlüm hâlâ cezbe-dârdır. “ (Vassaf, 2006: 35)

Şeyh Hâfız Muhammed Cemâleddîn Efendi

“Otuz seneden fazla bir zamândan beri Kasımpaşa'da Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Hânkâhı zâkirbaşılığında ve hâlen sâir tekkelerde de zâkirbaşılık hizmetinde bulunmasından nâşî "Zâkirbaşı Cemâl Efendi" diye beyne ehli't-turuk yâd olunagelen bu zâttan bahs etmemek kadir- nâ-şinâslık olur.”

1870 Kasımpaşa Küçük Piyâle doğumlu Cemâl Efendi'nin Rufâilik ve Bayramilik hilafeti vardır. Vassaf Bey Sefîne'de hayranlıkla anmakta, bestelerinden örnekler vermektedir;

“Cemâl Efendi, mûsikîde sâhib-i behre olup, Kasımpaşa Mevlevîhânesi kudûm-zenbaşısı Şevki Dede ve onun telâmizinden Mevlevî Arab Muhammed Ali ve Bahariye (Mevlevîhânesi) kudûm-zenbaşısı Şeyh Ârif Efendilerden ve meşhûr Zekâî Dede merhûmdan ve merhûm Mustafa İzzet Efendi telâmizinden Yeniköylü Hâfız Hüseyin Efendi'den ahz-ı feyz-i nagamât etmiş ve dergâhlarda zikri idâre etmek usûlünü de Vefâ türbe-dârı Osmân Efendi merhûmdan öğrenmiştir.”

“Cemâl Efendi çok çırak yetiştirmiş ve içlerinde zamânımız mûsikî-şinâsları arasında mevki'-i bülend sâhibi erbâb-ı isti'dâd zuhûra gelmiştir. Cemâl Efendi'nin bestelerinden, /228/ Nühüft'ten, "Bulduk safâ tevhd ile"; Mâhûr'dan, "O kişver-i irfâna olan şâhen-şâh" pek güzeldir ve gâyet san'at-karâne bestelenmiştir. Arabça şugullardan çok zengindir. Elyevm

Hânkâh-ı Uşşâkî’de, Fâtih’te Tâhirağa Dergâh-ı şerîfinde, Cerrahpaşa’da Taştekneler ve yine Kasımpaşa’da Arab-zâde ve Pîşmâniyye ve Sâmî Efendi tekkelerinde zâkirbaşdır. Yeşiltulumba Dergâhı’nda meşîhat vekâleti vardır.” Vassaf, 2006: 274)

Hazret-i Şeyh Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî

“Hz. Salâhî Şeyh Elîf Efendi’nin tahsîs eylediği vechile “Türklerin Muhyiddîn-i Arabîsi” olmuştur.” 1117’ de (1717) doğmuştur. (Vassaf, IV: 274)

Vassaf’a göre;

“Hz. Salâhaddîn-i Uşşâkî’nin tarîk-ı Şa’bânî’ye nisbeti Üsküdar’da Nasûhî-zâde Şeyh Alâeddîn Efendi hazretlerinden; tarîk-ı Celvetî’ye nisbeti Üsküdar’da Bandırmalı Tekkesi şeyhi Hâşim Efendi’den; tarîk-ı Mevlevî’ye nisbeti Galata Mevlevîhânesi şeyhi meşhûr Nâyî Osmân Dede Hazretlerinden; tarîk-ı Gülşenî’ye nisbeti Edirne’de Hz. Sezâî-i Gülşenî’den olsa gerektir.”

“Şeyh Alâeddîn ve Nayî Osmân Dede ve Hâşim Efendilerle hem-dem olup, Regâibiyye’yi yazmışlardır. Mûsikîşînâs-ı şehîr Kâzım Bey tarafından Hazret’in ba’zı na’t u nutukları bestelenmiş ve Hâfız Kemâl ve Hâfız Sa’deddîn Efendiler tarafından da dergâhlarda okunmak sûretiyle ehl-i aşkın harâreti tezyîd edilmekte bulunmuştur. Gülşen-i vaslında ey bülbül bu efgânın nedir ısfahândan; Ey gönül ağyârla yâr olmak kabâhatdir sana pencgâh üzerinden durak olarak bestelenmiştir.

Şeyh Muhammed Nidâî Efendi

Şeyh Atâullâh Efendi-zâdedir. Şeyh Atâullâh Efendi Mustafa Hulûsî Efendi’nin mahdûmudur. Mustafa Hulûsî Efendi Geredeli Şeyh Halîl Efendi

hazretlerinden mustahleftir. İstanbulludur. Nidâî Efendi 1288/(1871) senesinde dünyâya gelmiş 1310 senesi Muharreminde (Temmuz 1892) babsının makâmına geçmiştir. Şa'bani ve Sünbülî hilafeti vardır. (Uymaz, 2016)

"Musikîye intisâbları olup, Yeniköylü Hasan ve Dîvân-hâne mümeyyizlerinden Behlül ve Kocamustafa zâkirbaşısı Hâfız Abdi Efendilerden musiki taallüm etmiştir. İyi durak okur, zikir idâre eder, hüsn-i savta mâlik bir zâttır."(Vassaf,IV: 200)

Şeyh İhsân Efendi

Mustafa Bey merhûmun küçük oğludur. Hilâfeti, birâderi Tayyâr Bey'dendir. Elyevm Nalçacı Dergâhı şeyhidir. Mesleğine âşık, mûsikî-şinâs bir zâttır. Defter-i Hâkânî'de me'mûriyyette bulunuyor. Ya'kûb Han Hazretleri'nin dâmâdıdır." (Vassaf, IV: 90) Nalçacı Tekkesi'nin son şeyhi İhsan Efendi (İyisan), (ö. 1946) son devirde dîni musiki alanındaki bilgisi, güzel sesi ve özellikle durak okumaktaki başarısı ile tanınmış değerli bir Şabanî musikişinasıydı. 1873 başlarında babası Şeyh Mustafa Enverî Efendi'nin ölümünden birkaç ay sonra Nalçacı Tekkesi'nde doğmuştur. O sıralarda ağabeyi Mehmed Tayyar Efendi şeyhti, ihsan Efendi, dayısı ünlü musikişinas Behlül Efendi (ö. 1895) ile Selamî şeyhi Muhtar Efendi, Sünbül Efendi Tekkesi zâkirbaşısı Şeyh Mehmed Sinan Efendi (ö. 1924) ve Zâkirbaş Paşa Mehmed Efendi'den musiki öğrenmiştir. Öğrendiği durakların büyük kısmını dayısı mûsikîşinas Behlül Efendi'den meşkettiği söylenir. Ayrıca bir süre defter-i hâkânîde görev yapmış, 1910'da ağabeyi Şeyh Tayyar Efendi'nin ölümü ile Nalçacı Tekkesi şeyhi oldu ve tekkeler kapatılıncaya kadar bu görevini sürdürmüştür. (Uymaz, 2016: 201)

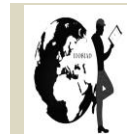
Şeyh Seyyid Şuâeddîn Efendi

"Meşâyih-ı ızâm-ı Şa'bânîyye'den Mustafa Bey ve Ya'kûb ve Kâmil Efendi hazerâtına mülâkî olmuş, Mustafa Bey'e arz-ı nisbet eylemiştir. Şuâeddîn Efendi güzel tanbûr çalardı. İlm-i mûsikîye âşina idi. 29 Nisan⁵ 1332/ Ramazan 1334 (1916) yevm-i perşembe irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Seyyid Nizâm Hazretlerinin yanındaki kabirde vedîa-i rahmet-i Rahmân kılındı." (Vassaf, IV: 100)

Harîrî Şeyh Muhammed Efendi

"Kazzâz Muhammed Efendi" diye meşhûrdur. Hz. Pîr'in ilk halîfesidir. Horasan'dan gelmiş yüzotuz veya yüz kırk sene muammer olmuş olduğunu Pazar Tekkesi şeyhi Gâlib Efendi söyledi. Hz. Ümmî Sinân efendimizin

⁵ Buradaki ay net okunamaktadır. Ramazan ayının karşılığı aslında Nisan değil, Temmuz sonudur. (H)

zamân-ı hayâtlarında Şehremîni’ndeki âsitânelerinde zâkirbaşılık etmiş ve Hz. Pîr’in irtihâlinde makâmında onbeş sene vekâlet buyurmuştur.

5. Ciltte Adı Geçen Mûsikîşinâs Mutasavvıflar

Nâyî Şeyh Osmân Dede Efendi

“Geliboluludur. Berây-ı tahsîl İstanbul’a geldi. Galata Mevlevîhânesi şeyhi Gavsî Ahmed Dede hazretlerinin dâire-i irfânına girdi ve kesb-i kemâl eyleyerek müşârünileyhe dâmâd oldu. Ney-zenlikte kemâli ve mûsikîde fevka’l-âde ihtisâsı vardı. Kayınpederinin irtihâlinde Mevlevîhâne’de ney-zen başı idi. Onun yerine nâil-i meşihat oldu. Otuzüç sene icrâ-yı reşâdet eyledi.” “Ma’lûm ve meşhûr olan Mî’râciyye’nin nâzımı ve beste-kârıdır. Birçok dergâhlarda ve leyle-i mî’râca müsâdif günde Şeh-zâde Câmî’i şerîfinde okunurdu. Bunu hakkıyla okuyacak mûsikî-şinâslar nedret peydâ eyledi. Elyevm Hz. Sünbül hânkâhında ve merhûm Sultân Reşâd Hân’ın eser-i vakfî olarak Yenikapı Mevlevîhânesi’nde her sene okunmaktadır. Ez-cümle Mî’râciyye’leri güfte vü beste kendi eserleridir.” (Vassaf, V: 172)

Şeyh Hüseyin Fahreddîn Dede Efendi

“Hüseyin Fahreddîn Dede Efendi, 1271 senesi Muharreminin onuncu (3 Ekim 1854) günü kadem-nihâde-i âlem-i şuhûd olmuştur. Beşiktaş Mevlevîhânesi ney-zenbaşısı Sâlih Efendi ile ney-zen Yûsuf Paşa’dan ney taallüm etmiş, Zekâî Dede’den Mûtîyâb-zâde Ahmed Efendi ile Yağlıkcı-zâde Ahmed Efendi’den Mî’râciyye’nin tekâmî bahsini geçmiş ve Yenikapı Mevlevî şeyhi Celâleddîn Efendi merhûmdan hisse-yâb-ı terennüm olmuştur. Acemaşîrân makâmında âyîn-i şerîfi, peşrev ve semâi ve sâir makâmâttan dahi şarkı ve bestesi vardır. 21 Ramazân 1329 ve 1 Eylül 1327(13 Eylül 1911) târîhine müsâdif Perşembe günü irtihâl-i dâr-ı cinân eyledi. Raûf Yektâ Bey’in

Nev-sâl-i Osmânî’de müşârünileyh hakkında mühim bir makâlesi olduğu gibi, Muhammed Ziyâ Bey’in de yazdığı terceme-i hâl kemâl-i hürmetle mütâlaa olunmuştur.” (Vassaf, V: 189)

Ebu’l-Burhân Muhammed Celâleddîn Dede Efendi

“Muhammed Celâleddîn Dede Efendi 8 Rebû’l-evvel 1265/(2 Şubat 1849) târîhinde, mevlevîhânedede kadem-zen-i âlem-i dünyâ oldu. Babası Şeyh Osmân Salâhaddîn Dede Efendi’dir. Seyyid Nâsır Abdûlbâki Dede merhûmun necl-i necîbi bir zât-ı muhteremdir. Celaleddin Dede 15 Cemâziye’l-evvel 1235/(1 Mart 1820) târîhinde dünyâyâ revnak-fezâ olmuştur. Mûsikîdeki behre-i külliyyesi, hele tanbûr çalmaktaki kemâlâtı cidden ve hakîkaten ziyâde idi. Nâyî Osmân Dede’nin Hicâz Âyîni’ni, düğâh makâm ve usûlünde besteleyerek tarab-hâne-i irfâna yâdigâr eyledi.” (Vassaf, V: 241)

Şeyh Hâfız İhsân Efendi

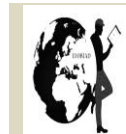
“1289/(1872) senesinde İstanbul’da, Galata’da, Arap Câmii Mahallesi’nde doğmuştur. Tarîkat-ı aliyeye nisbeti, 1307/(1889-90)’de Hz. Sünbül Hânkâhı şeyhi Rızâ Efendi merhûmdandır. Hilâfeti Hâfız Resmî Efendi merhûmdandır. İlm-i mûsikîye intisâbı olup, Galatalı Mûcib Bey’den ve Hacı Rif’at Bey’den feyz-yâb olmuştur. Hüsn-i savta mâliktir.” (Vassaf, V: 273)

İstanbullu Şeyh Ali Nazmi Efendi

“Fenn-i mûsikîde mâhir ve emsâli nâdir bir azîzdir. “Derviş Ali” demekle şehîr idi. Hz. Şeyh’in (Niyazi Mısırî) zâkirbaşısı idi. “Sûre-i Furkân” (سورة الفرقان) (1128) târîh-i vefâtıdır İstanbul’da Hekimoğlu Ali Paşa Câmî-i şerîfi şadırvanı kurbunda medfûndur. Gazeliyyâtı vardır.” (Vassaf, V: 120)

Şeyh Mustafa Efendi

Niyazi Mısırî Hz. Halifelerindendir. “Câmi’-i Kebîr ser-müezzini olup, “Kara Oğlan” denmekle meşhûrdur. Mûsikîde mahâret-i kâmile vardı. Hz. Pîr’le mâ-cerâsı ibret-nümâdır.” (Vassaf, V: 112)

Şeyh Mustafa Efendi (1129/1717)

“Niyazi Mısri Hz. Halifelerindendir. “Câmi’-i Kebîr ser-müezzinidir. “Ak Hâşiyeli” denmekle meşhûrdur. Fenn-i mûsikîde mâhir olduğu gibi, sesi de gâyet güzel imiş. Azîz Limnî’de iken hânkâhda vekâlet etti. Pınarbaşı’nda Mevlevî-hâne karşısında medfûndur.” (Vassaf,V: 112)

Şeyh Seyyid Muhammed Atâullâh Dede Efendi

“Galata Mevlevîhânesi şeyhi idi. 1258 sene-i hicriyyesinde (1842) tevellüd etmiştir. Atallah Dede İlm-i mûsikîde üstâz idi. İlm-i mûsikîdeki behresi hasebiyle, âyîn ve sâirenin notaya alınmasında himmet-i fevka’l-âdeleri olmuştur. Kânûn çalmaktaki ve udda kemâli bâlâ-ter idi. Mukâbele günleri nutribde okunan âyînleri büyük bir rikkatle ta’kîb eder, gerek usûlde gerek nağamâtta hissettiği kusûrları ve düşüklükleri ba’d-e’l-mukâbele lâzım gelenlere nâzikâne, ârifâne bir sûrette ihtâr ederdi. 9 Ramazân 1328 ve 10 Eylül 1326/(22 Eylül 1910) Cum’a gecesı sekte-i kalbiyyeden tekml-i enfâs-ı ma’dûde-i hayât ile semâ’-hâne-i illiyyîne intikâl etmiştir.” (Vassaf,V: 168)

Nâsır Seyyid Abdûlbâkî Dede

“Ebûbekir Efendi-zâde’dır. 1179/(1765-66)’da Yenikapı Mevlevîhânesi civârında pederlerinin hânesinde doğmuştur. Mûsikîye âşinâ idi. Ney-zenbaşı olmuş idi. Şiirde dahi sâhib-i ihtisâs idi. İsfahân ve Acem-bûselik makâmında iki âyîni vardır. Şevk-ı tarab âyîni de müşârünileyhindir. Mûsikîden Edvâr Risâlesi vardır. Eflâkî Dede’nin menâkıbını tercüme eylemiştir. 1219/(1804-05)’da Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine nâil oldular.” (Vassaf,2006)

Abdurrahîm Dede Efendi

“Ebû Bekir Efendi-zâde’dir. 1183/(1769-70)’te zînet-sâz-ı mehd-i şuhûd olmuştur. Gâyet refik ve müessir ve latîf bir sadâya mâlik ve tab’an mûsikîye pek ziyâde meyyâl idi. Kudûm-zenbaşılıkta bulunup, sevdâ-yı aşk-ı ilâhî ile muhît-i istiğrâka düştü. Birâderinin irtihâlinde Seyyid Muhammed Saîd Hemdem Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhânesi meşihatine ta’yîn olundu. Şiirde dahi ihtisâsı vardı. “Künhî” tahallus eylerlermiş. 1247/(1831-32) senesinde nevâ-yı hayâtı dem-beste oldu.”(Vassaf.2006)

Konyalı Yûsuf Dede Efendi

“1014/(1605-06)’te dünyâyâ gelmiş, 1080/(1699-70)’de vefât eylemiştir. 66 sene muammer oldular. Konya’dan İstanbul’a vusûlünde Galata Mevlevîhânesi’ne ney-zenbaşı oldular. Sultân Murâd-ı râbi’ Enderûn’a aldı. Sultân İbrâhîm’in cülûsunda Enderûn’u terk etti. Beşiktaş Mevlevîhânesi’nde uzlet ettiler, sonra şeyh oldular. İrtihâllerine kadar burada kaldılar. Dîvân’ı vardır. Urefâ-yı Mevlevîyye’den, âşık-ı sâdik-ı nebevî idi.” (Vassaf.2006)

Ney-zen Azîz Dede

Sefine’de Aziz Dede ismen geçmekte ve onun için yazılan bir şiire yer verilmektedir. Hakkında biyografik bir malumat verilmemiştir. Aziz Dede Üsküdar’lıdır. Galata, Üsküdar, Bahariye, Yenikapı ve Kasımpaşa Mevlevîhâneleri’nde neyzenbaşılık yapmıştır. Hayatının son yıllarında Üsküdar’da attar dükkanı açarak zamanını burada geçirmiştir. 30 Zilhicce 1322 (7 Mart 1905)’de vefat etmiştir. Günümüze bestelerinden bir peşrev ve dört saz semâisi gelmiştir. En bilinen eseri Uşşâk Saz Semâisi’dir. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı (ö. 1945) ile Santûrî Ziyâ Bey (ö. 1952) talebelerinden en tanınmışlarıdır. (Özalp, 2000)

Sonuç

Tekkeler yüzyıllarca nefis eğitimi kurumları olarak, müfredâtından Türk İslam sanatlarını eksik etmemiştir. Bunun sebebi bu sanatların öğreniminin

de öğretiminin de meşakkatli oluşundan sabrı öğrenmekteki en önemli araç oluşlarından olabilir. Aynı zamanda ruhun safiyet ve mükemmeliyetini hatırlatacak kadar estetik, ince zevkli ve zarif olan Türk İslam sanatlarının, kalbe en hızlı nüfuz edeni ise mûsikîdir. Kainatın her zerresinin Allah'ı zikredişinin ispatıdır. Nağmeler yaradılışın ve ahde vefânın hatırlatıcısıdır. İnsan sesinde nice Rabbanî sırlar gizlidir. Kütahyalı Sun'ullah Gaybî Hz.'nin “Zât-ı Hak bu savt-ı insanda değil de yâ nedir?” (Kemikli, 2000) sorusunun cevabı mûsikîmizin metafizik yönünü idrâk edebilenlere âşikârdır şüphesiz. İşte bütün bu erdemlere erişebilmiş nice ârif, seyr u sülûku boyunca ve nasibince mûsikînin gücünden yararlanmıştı. Kemâlâta vardıktan sonra da ardından gelenlere ışık tutmada yine mûsikîyi kullanmıştı. Aynı zamanda dönemin konservatuarları görevini gören tekkelerde; aşk, hizmet, edep ve estetiğe verilen önem, mükemmele ulaşma yolunda, yapılan her işi en iyi şekilde yapmaya gayret edilmesinin öğretilmesi, uygulanan teşvik edici yöntemler ve öz disiplinin kazandırılması sayesinde, nefsinin enfes hale getirmeye çalışan dervîşân yeteneği nisbetinde hangi alana yöneldiyse o alanda profesyonel hale gelmiştir. Bu anlamda bu mânevi okullardan amatör müzisyen çıkmamıştır. Sarayda görevlendirilen, devlet büyüklerinin huzuruna layık görülen, resmi kurumlarda eğitim veren, şâheserler besteleyen, tavrına hayran olunan musikişinâsların hepsi ya tekkelerden yetişmedir, ya da oralardan yetişenlerin yetiştirdiğidir. Buralarda icra edilen eserlerin –güfteleri de tasavvûfî dîvân şiirimizden alındığından, sözlerin irşâd edici yönü vardır ve nağmelerin gücüyle birleşince daha hızlı bir idrak süreci söz konusudur. İşte Sefîne; hikayeleri, eserleri, başarıları, teslimiyetleri ile bu zatlara anlatmaktadır. Hüseyin Vassaf Bey mûsikînin inceliklerine vâkıf bir kâmil olmasına rağmen icrâkâr olarak anılmamaktadır. Sefîne-i Evliyâ'da ehlu'llâhtan mûsikî ile iştigâl edenleri anlatırken kullandığı ifâdeler musikiden çok iyi anladığını göstermektedir. Sefînesi'nde biyografisini verdiği şeyh ve dervîşânın hangilerinin bestekâr, mûsikî hocası, sâzende, müezzin, zâkirbaşı, hâfız vb. olduğuna dair bilgileri ve eserlerinden örnekleri, bazen makam ve form isimleri de zikrederek vermektedir. Sefîne-i evliyâ yalnızca biyografik bilgiler içermediğinden, Tasavvuf, Edebiyat, Tarih, Mûsikî, Hat, Tarih, Sanat Tarihi, Sosyoloji, Zikir, Devran vb. her alanda incelenmesi ve ayıklanması gereken, etkileyici ve anlaşılır bir üslupta yazılmış, son derece samimi, zengin ve faydalı bir eserdir. Çalışmamız, Sefîne'de mûsikîşinâs olarak bahsedilen bütün zevât hakkındaki bilgilerin toplanıp, biyografilerindeki önemli kısımlar, tarikatı, yaşadığı dönem ve mûsikî ile ilgili bilgiler ve bu bilgilere başka kaynaklardan yine mûsikî ile ilgili, gerekli olabilecek yeni bilgiler de eklenerek tamamlanmaya çalışılmıştır. Gözümüzden kaçabilmiş eksiklik ve kusurlarımızın zamanla telafisine çalışılacaktır. Araştırmamız şimdilik sadece mûsikîşinâsân ile sınırlanmıştır. Sefîne'nin zengin bir bilgi kaynağı

olması, kullanılan zevkli anlatım biçimi, içindeki hatıraların ve evliyanın nutk-ı şeriflerinin engin denizine dalmakla, aslında bu eserin mûsiki açısından tam anlamıyla incelenmesine bir makâlenin hacminin yetmeyeceğini de göstermiştir.

Kaynakça

- Aksoy, H. (2003). Mehmed Muhyiddin, Bezcizade. *DİA* (Cilt 28, s. 497-498). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aksoy, H. (2003). Mehmed Rûşen Efendi. *DİA* (Cilt 28, s. 520-521). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akün, Ö. F. (2000). İbnülemin Mahmut Kemal. *DİA* (Cilt 21, s. 249 - 262). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Albayrak, N. (1995). Erzurumlu Emrah. *DİA* (Cilt 11, s. 337-338). içinde İSTANBUL: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U. (1990). *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Ergun, S. N. (1943). *Türk Mûsikîsi Antolojisi* (Cilt 1- 2). İstanbul.
- İnal, İ. M. (1958). *Hoş Sadâ*. İstanbul: Maarif Kitabevi.
- Kantemiroğlu, D. (2001). *Kitâb-ı İlmü'l Mûsikî Alâ Vechi'l-Hurûfat*. İstanbul: YKY.
- Kemikli, B. (2000). *Sun'ullâh-ı Gaybî dîvânı: inceleme-metin*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Abideleri ve kitabeleri ile Konya tarihi* (s. 552 - 556). içinde Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Mecdî. (tarih yok). *Şekâyık Tercümesi* (s. 130). içinde
- ÖNGÖREN, R. (2006). Muslihuddin Mustafa. *DİA* (Cilt 31, s. 269 - 271). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özalp, N. (2000). *Türk Musikisi Tarihi* (Cilt 1 - 2). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Özcan, N. (1988). Abdi, Himmetzâde. *DÎA* (Cilt 1, s. 74). içinde
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özcan, N. (1994). Edhem Efendi, Müştakzâde. *DÎA* (Cilt 10, s. 417-
418). içinde İSTANBUL: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özcan, N. (2013). YALIM, Mehmet Hayrullah Tâcettin. *DÎA* (Cilt 43, s.
305 - 306). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özcan, N. (2016). Halim Efendi. *DÎA* (Cilt ek-1, s. 522 - 523). içinde
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Şengel, A. R, Töre, A., & Ömürlü, Y. (1979). *Türk Musikisi Klasikleri /
İlahiler*. İstanbul : Kubbealtı.

